

LEGENDY ČESKÉ SCÉNOGRAFIE

I. Sen svatojánské noci – Fr. Tröster

JAN KAČER

Dodneška nechápu, podle jakého klíče, záměru, náhody se náš ročník režiséru divadelní fakulty AMU v roce 1955 sešel, aby studoval tu nedostižnou disciplínu. Nejstarší z nás, František Čech, hluboce věřící křesťan, absolvent „odvykacího kurzu“ u Černých baronů. Evžen Němec, ušlechtilý, skvěle urostlý mládenec, odseděl si dva roky v kriminále za to, že neudal kamaráda odhodlaného zmizet za hranice. Aleš Dospiva, jediný vzdělanec a zamlklý poctivec, a Josef Pala, který byl důstojníkem čs. armády. Já, naprostý neznaček, a jako bonus externista Venoušek Kotva – učitel. Volbu komise, která nás vybrala, ani po letech nejsem schopen pochopit, zvláště proto, že jsem se během života dovídal, jací vzácní chlapi se tehdy o studium na fakultě marně ucházeli. A navíc předsedou přijímací komise byl profesor Dvořák, zapřísáhlý strážce vládní a stranické linie nejen v umění. Byl námí mnohokrát proklínán a osočován. Nevěděli jsme, že nás vlastně on převedl do střezného světa vzdělání.

Profesor Tröster, skvěle oblečen dle francouzského stylu třicátých let, tvrdově těžké látky, trošku příliš teplé v parnu třídy, šáteček, někdy klobouček, oslnivě bílý límeček košile. Cokoli řekl, udělal, bylo zázrak. Vyprávěl o Alžírě, o Le Corbusierovi, s nímž spolupracoval, o architektuře, o „svých klucích“, studentech výtvarnicích, sídlících nahoře v podkroví, a bral ten okolní život jako hmotu, kterou proměňoval, podobně alchymistovi, v náheru. Seděli jsme kolem něho jako kolem ztělesněného zážitku, živé, živoucí legendy, posla a svědka života, který zřejmě byl i tady, kde teď vládne vševědoucí polopravda. Zavedl nás na hrad a u portálu sv. Jiří nám řekl tolik tajemství, co se do nás vešlo. Pan profesor Tröster. První velikán na cestě.

Dnes je Jana, tedy Svatojánská noc. Několik zbylých kamarádů mě po tom příručím telefonem gratuluje k jmeninám. Sedím v zahradě, kterou pořád ještě nazývám svou, a je neuvěřitelně něžný večer. Profukuje větřík a ptáci se chystají spát. Už jim ani nevdám, že jsem tady. Pokřikovali, abych jim nechal trávník k výhradnému použití, ale všechno se uklidnilo. Slunce odchází a vrhá ještě poslední pohledy do stromů. Borovice z Finska září pučícími šištičkami dozlatova. Světelné stopy v trávníku a rudé třešně na stolku. Nebe zářivě modré, oslnující. Nic neobvyklého a přece cosi jako dík. Dům u souseda pana Vokurky, mého nic netušícího obdivovaného přítele, vzdálené stromy a zvuky města, kupodivu laskavé, nevtravé jako pozdravení. Svist křídel zvědavých ptáčků, co je neznám jménem. Bojím se, že se zaplaší pocit života. Jako by tady byl a já ho viděl jako svoji ženu, kterou cítím v zádech, jak trpělivě a tiše přijímá naše společné stáří. Třešň se lehounce připomíná. Nabízí úrodu. Nikdy ještě tolik krvavě rudých plodů nebylo. Sedím a přeju ptákům. Obrovitý jilm trčí k obloze podobně atomovému hříbu a je zelený a mává odcházejícímu slunci. Svatojánská noc! Vzpomínám si na ni v Oslu, v norském hlavním městě. Psal jsem dopisy domů a byla náhle půlnoc a bylo světlo. Bílé noci. Třeba bude i dnes bílá a já si sednu k otevřeným dveřím, kde spávám, a budu věřit na rousalky a trolly, na kamarády, co jich bylo a už není, a na maminku a bráčku Pavla, toho skvělého, krásného bráčku, a pokusím se modlit, jako se o to pokouším už pár měsíců, a budu ze srdce děkovat a už se neptat, proč jsem tady a co za to. Svatojánská noc. Já nejsem ten, jehož měl Ježíš nejraději, ale snad...

Léto '68. Bydlím sám v pronajaté vile na poloostrově Bigdoy, cosi jako norská Hanspaulka. Pro vlastní potěšení spávám každou noc v jiné posteli, ložnic je sedm. Před vilkou zahrádka, výhled na moře a lodě a dálku. Obden stříhám trávník a mám pocit námořníka na cestách. Poprvé v životě pracuji v cizině. Za jednu norskou korunu jsem

Každou středu se spolužák František kolem jedné vypravil kamsi do Braníka. Po hodině se vrátil obtěžkán knihami a následován panem profesorem Trösterem.

Trösterův scénický návrh pro Gogolova *Revizora* (Národní divadlo, 1936).

si koupil coca colu a zjistil, že to není alkohol. Je tak hluboký mír a ticho, že se mi náhle zdá velmi neaktuální *Zločin a trest*, který zkusím v Národním divadle se skvělými a udivenými herci, kteří mě jako reprezentanta nejlepšího divadla v Evropě – tedy divadla v Česku – říkají „temperamentní jižan“. Svatojánská noc. Sedím u otevřeného okna a poslouchám vzdálené houkání lodních sirén. Píšu dopisy domů a je pořád světlo. Bez stínů. Je půlnoc a pořád je světlo. Bílé noci. Ne v Petrohradě, ale tady. Slaný větřík. Mám pocit, že jsem se včera narodil. Do svobodného světa.

21. srpna '68. Z tvrdého spánku mě vzbudil telefon. Chvilu trvalo, než jsem aparát našel. Nikdo mě sem nevolá, ani číslo neznám. Zvednu sluchátko: „Víš, co se u nás děje? Ty svině, obsadili nás!“ Sen se zhroutil.

Poklidné Oslo se přes noc změnilo. Neznámí lidé prodávají za korunu české vlaječky a přispí-

vají na pomoc okupované zemi. Na ulici před divadlem se mi až po zem uklání rodina se dvěma dětmi. Na režijním stolku mám spoustu dobrot. Televize vysílá obrazy z Prahy. Rozhlas a tanky. Herci chodí po špičkách a jsou neobyčejně pozorní. Chci domů – nejde to. Nic nelítá. A navzdory chci dokončit tu inscenaci, protože *Zločin* je teď děsně aktuální.

V místní opeře pracuje kolega Věžník. Inscenuje Janáčka a scénografii vytvořil Tröster. Je v Oslu. Vrhel se na mě: „Co budeme dělat, člověče?“ Můj pan profesor se mě teď, deset let po studiu, ptá na radu. Nerozhodný, bezbranný, nejistý. Svět, kterému rozuměl, se změnil. Chce radu! Jak v tom novém katastrofálním světě obstát?!

Z mé pronajaté vilky se teď stal uprchlický dům. Všichni turisté zastížení v Norsku sedí, pospávají, vaří v kuchyňce lečo a donekonečna diskutují. Uprostřed, v oblacích kouře, bez chvíle odpočin-

ku, pan profesor obrací naruby svůj život. Omlouvá se, že věřil nepravdě, že nevědomky lhal svým žákům – tedy i mně, že byl i on věřící té totalitní hrůze. Pohrdá vším, svoji celoživotní prací. Naše role se vyměnily. Vracím panu profesorovi všechnu fascinaci. Ujišťuji ho donekonečna, že jeho celoživotní práce byla ohromná a skvělá. Že jsme mu na slovo věřili. Že jeho pojetí scénografie jako jedinečné architektury, jako světa viděného v souvislostech, že jeho obdiv v quattrocento a ve svět barev nikdy nezapomeneme a že ho za vpád vojsk neviníme.

Pane profesore. František Čech, nejmoudřejší a nejzodpovědnější z nás, kterému jste svěřoval svůj úkol doprovázet Vás obtížen knihami o umění, který měl svoji autoritu vysoko nad námi a byl zapřísáhlý nepřítel zpotvořené politiky těch let, Vás hluboce obdivoval a nevyšlo nikdy pochybnost o Vaší velkorysosti a nekonečném kulturním rozhledu. Po Vašich hodinách jsme prohlíželi knihy a pokoušeli se zapamatovat Vaše skvělé profesionální poznámky. Evžen, velký estét, nevynechal jedinou hodinu a ve své životní praxi Vás vždycky pokládal za tvůrce moderní scénografie. V tom jsme byli zajedno a tehdejší spory s mladším následovníkem Josefem Svobodou jsme jednoznačně pokládali za vítězné pro Vás. Ostatně i Svoboda a jeho pozdější velkolepá sláva byla podmíněna soutěživostí s Vámi a Vaší prací. Evžen Němec sedal ke klavíru, z plných plic zpíval anglickou hymnu a vzpomínal na Vaše vyprávění o Británii. Vaše spolupráce s Frejkou, zkušenosti s avantgardou, s celou kulturní scénou první republiky, velkorysost a naprostá poctivost v detailu o práci. Pane profesore, Vy nejste vinen vpádem barbarských vojsk. Ani na okamžik se nemusíte omlouvat za široké srdce, které si bez chyb vybíralo ze světa to nejlepší a nejmodernější. Máme Vás rádi, pane profesore. Vždycky jsme měli a máme a budeme mít!!

Pan profesor, bezbranný v krutém světě, se něžně a dětsky usmíval jako chlapeček, kterému maminka odpustila, že nepozdravil v neděli a falešně zpíval. „Vzpomínáte si, jak jste mi radil, s kým mám spolupracovat? Řekl jste: ‚Nem si Hružu. Je vzdělanější, talentovanější a má charakter.‘ Tak ten je tady v Norsku se mnou, pokládá se za Vašeho žáka a je skvělejší.“ Pan profesor se maličko prospal a prvním spojem, který se podařilo vypravit, odletěl do Prahy.

7. září se konala premiéra Dostojevského *Zločinu a trestu* v norském Národním divadle. Jediné představení, které nerespektovalo bojkot všeho ruského. Zločin se stal, na trest jsme věřili.

Krátce potom, kdy se nad pokořenou zemi začala roztahovat normalizace, zodpovědný pan profesor prohlížel smělé karikatury Haďákovy a uprostřed bujarého smíchu zemřel. Krásná – jako divadelní – smrt. Bůh milostivě shlíží na dobrého učitele!

FRANTIŠEK TRÖSTER
(20. 12. 1904, Vrbčany – 14. 12. 1968, Praha)

Po studiu na fakultě architektury ČVUT (1924–28) a Umprum v Praze (1928–31) odejel pracovat jako urbanista do Alžír. Poté působil na Škole uměleckých řemesel v Bratislavě (1934–38), odkud vedla jeho cesta do Prahy. Zde mj. vyučoval scénografii na dramatickém oddělení Státní konzervatoře hudby. V roce 1944 byl pro svůj otevřený odpor proti nacistické okupaci zařazen mezi tzv. „zvrhlé umělce“ a totálně nasazen do válečného průmyslu. Navzdory zákazu pracovat pro divadlo ve své činnosti pokračoval. Po válce založil první katedru scénického výtvarnictví na světě na pražské DAMU (1946), kterou vedl až do roku 1968.

Tröster tvořil výpravy pro SND v Bratislavě, ND v Praze, MDP, Vinohradské divadlo a další scény, včetně zahraničních. Významná byla jeho spolupráce s režisérem Jiřím Frejkou, pracoval ale také po boku Jaromíra Pleskota, Alfréda Radoka nebo Otomara Krejčí. Z řady mezinárodních ocenění jmenujme alespoň cenu Grand Prix pro československý pavilon, na němž se podílel, na světové výstavě EXPO'58 v Bruselu nebo zlatou medaili za scénografii na bienále v Sao Paulu (1959).

metescum...

KVĚTA FIALOVÁ KNIŽNĚ
Nová publikace *Poslední den Květy Fialové vychází v Nakladatelství ZED v den herečtínských nedožitých 90. narozenin, 1. září. Autorem knihy je Josef Kubáník, herec a Fialové blízký přítel.*

OPAVAL ZA UMĚNÍ A SVOBODU
Od 2. září do 4. října proběhne 62. ročník festivalu *Bezručova Opava* s podtitulem *Umění a svoboda, předjímacím 30. výročí sametové revoluce. Na programu budou zastoupeny všechny umělecké žánry.*

KUTNÁ HORA AKTUÁLNĚ
Ve dnech 6. a 7. září se uskuteční pátý ročník *Divadelního festivalu Kutná Hora*. Letos poprvé pod taktovkou *Divadla X10* představí českou i mezinárodní nezávislou scénu s důrazem na aktuální tematiku.

POŘÁDNÁ NÁLOŽ POLÁRKY
Předposlední zářijový víkend bude brněnské divadlo *Polárka* patřit již počtvrté festivalu *Polárkový dort*. K vidění bude třináct představení pro děti. Každý den zakončí hudební koncert.